

UJHÁZI LÓRÁND

Az áldások helye és szerepe az Egyház életében és jogában

Isten nevének segítségül hívása, hogy egy helynek, egy dolognak vagy egy személynek tartósan szent jelleget adjanak, vagy azért, hogy tartós szent jelleg adása nélkül egyszerűen Isten segítségét és oltalmát kérjék a személy, a dolog vagy a hely fölött, az Egyház legősibb hagyományaihoz tartozik. Az áldások az Egyház megszentelő küldetésének részét képezik, ebből adódóan nem csak a kánonjog foglalkozik az áldások kérdésével. Egyszerre van létjogosultsága a dogmatikának, hogy megfogalmazza az áldások jelentését, a szentírástudománynak, hogy bemutatassa azokat a szentírási helyeket az Ó- és az Újszövetségben, ahol konkrét áldások találhatók. A liturgikának, hogy választ adjon arra, hogyan ünnepeljük, milyen formákkal vesszük körül az áldásokat. Az egyháztörténelemnek, hogy vizsgálja, miként alakultak ki az egyes áldások az Egyház életében, és azok a különböző történelmi helyzetekben milyen szerepet töltek be. A patológának, hogy felsorakoztassa az egyházatyák tanítását az áldásokról. De természetesen lelkipásztori és morális kérdéseket is érint az áldások helyes kiszolgáltatásának megítélése. Ebbe a nagy egészbe illeszkedik be a kánonjog, amikor konkrét szabályokat ad az áldásokra vonatkozóan, amikor meghatározza az egyes áldások kiszolgáltatóját vagy az áldások felvevőit, vagy alapfelosztásokat ad az áldások területén. A szent tudományoknak együtt kell keresniük a XX. és a XXI. században az áldások területén felmerült kérdésekre a választ. A kérdések leginkább a kor kritikus szemléletéből vezethetők le. Az elmúlt évek megmutatták, hogy a mai ember milyen kritikusan tekint az Egyház szentségeire, szentelményeire és áldásaira. Sokan az áldásokat varázslásnak vagy az Egyház ügyeskedésének tartják. De ennek az ellenkezője is igaz. Vannak, akik babonás elképzeléssel és téves elgondolással közelednek az áldások felé. Ebből adódóan két szélsőséges felfogást kell eloszlatni az áldásokkal kapcsolatosan: egyrészt,

A tanulmány egy része a Kánonjogi Társaság „A megszentelés feladatának gyakorlása” címmel 2008. május 19-én rendezett konferenciáján hangzott el.

hogy alábecsüljük az áldások szerepét, azt a segítséget, amit közvetíteni tudnak, másrészt, hogy túlértékeljük a hatásukat, különösen a szentségekhez való viszonyukban. Az áldások helyes megértéséhez, hogy elkerüljük az áldások lebecsülését, vagy túlzottan babonás felfogását, nagyban hozzájárulhat, ha tisztában vagyunk az áldások felosztásával, szabályozásával, hatásaival, a kiszolgáltató és felvevő személyével, s az Egyházban betöltött szerepével.¹

1. AZ ÁLDÁSOK SZEREPE ÉS SZABÁLYOZÁSA AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN ÉS A SZENTSÉGEKHEZ VALÓ VISZONYULÁSUKBAN

Bár az áldásoknak gazdag bibliai és patrisztikus² forrása van, mégsem született az áldásra vonatkozó hivatalos meghatározás. Az áldás kifejezi a kölcsönösséget Isten és ember között. Az ember megszólítja Istent, azért, hogy védelmet kérjen maga vagy mások számára, vagy egy dolgot, egy helyet vagy egy személyt közvetlenül Istennek ajánljon fel.³ Az áldás egyben hálaadás is a teremtő és gond-

¹ Az áldások általános bemutatásához lásd VINCENSO MOSCA: I luoghi e i tempi sacri, in Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico: *La funzione di santificare della Chiesa*, Glossa, Milano, 1995, 197–199; BRUNO FABIO PIGHIN: *Diritto sacramentale*, Marcianum Press, Venezia, 2006, 324–334; MANILIO SODI: Benedizione, in Domenico Sartore – Achille M. Triacca (ed.): *Nuovo Dizionario di Liturgia*, Paoline, Milano, 1983, 157–175; REINER KACZYNSKI: Benedizioni, in Anscar Chupungco: *Scientia liturgica IV – sacramenti e sacramentali*, Piemme, Casale Monferrato, 2000, 400–417; JOHN P. MCINTYRE: An Apology for the „Lesser Sacraments”, *The Jurist* 51 (1991) 390–414; POLIKÁRP RADÓ: *Enchiridion Liturgicum*, Vol. 1, Herder, Roma, 1922, 147–150; DOMINICUS PRÜMMER: *Manuale Juris Canonici*, Herder, Friburg, 1922, 425–426; ARTHUR VERMEERSCH: *Epitome Iuris Canonici*, Vol. 2, Dessain, Romae, 1927, 280–285; PIETRO VENERONI: *Manuale di liturgia*, Ancora, Milano, 1940, 154–184; MATTHAEUS CONTE CORONATA: *Institutiones Iuris Canonici*, Vol. 2, Marietti, Roma, 1930, 26–31; FRANCISCUS WERNZ – PETRUS VIDAL: *Ius canonicum*, Vol. 3, Univ. Greg., Romae, 1934, 395–402; LUCIANO DE BRUYNE: Benedizione, in Giuseppe Pizzardo (ed.): *Enciclopedia cattolica*, Vol. 2, Sansoni, Firenze, 1949, 1300–1303.

² Például Lk 6,28; 1Pét 3,9; Gal 3,14; Jak 3,10 vagy a patrisztikában Nagy Szent Bazil 199. levele (PG 32, 723D). Szent Ambrus pedig a *De benedictionibus patriarcharum*ban az áldást, ami kegyelmi ajándékot közvetít, többre értékeli, mint a próféciát: „Prophetia enim annuntiatio futurorum est, benedictio autem sanctificationis et gratiarum votiva collatio” (PL 14, 676 A).

³ MANILIO SODI: Benedizione, i. m. 164.

viselő Istennek. Az áldásban az az ősi hit él tovább, hogy az ember életét a természetfeletti erők akár pozitívan, akár negatívan befolyásolni tudják. Az áldással azt reméli az ember, hogy a valóság Isten ingyenes segítségével pozitív, jó irányba megváltoztatható.⁴ A liturgikus és jogi irodalom a 'megszentelés' és a 'felszentelés', illetve az 'áldás' kifejezést több egymástól eltérő értelemben is használja. Most „szentelményi” vonatkozásban beszélünk az áldásokról.⁵

A II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúciója, a *Sacrosanctum Concilium* úgy beszél a szentelményekről, és ezáltal az áldásokról is, mint az Anyaszentegyház által alapított szent jelekről, melyek az Egyház közbenjárására a szentségekhez némileg hasonlóan lelki hatásokat jeleznek és eredményeznek. A zsinati dokumentum megjegyzi, hogy a szentelmények előkészítik az embereket a szentségek sajátos hatásának befogadására, és megszentelik az élet különféle megnyilvánulásait (SC 60). Úgy tűnik, hogy a zsinati dokumentum ezzel megjelöli az áldások irányát, miszerint azok a szentségekre mutatnak. Egyes szerzők azonban megjegyzik, hogy a szentelmények és az áldások jelentős része semmiféle kapcsolatban nincs a szentségekkel.⁶ Nehéz ezzel a véleménnyel teljesen egyetérteni, ha arra gondolunk, hogy mind a szentségek, mind a szentelmények Krisztus húsvéti áldozatára és feltámadására vezethetők vissza. Ugyanakkor ugyanazt a célt szolgálják: a világ megszentelését. Más szempontból viszont érthető és elfogadható a kritikus különbségtétel. Az elmúlt évek szomorú tapasztalata, hogy bizonyos szentelményeket – és ez különösen igaz az áldásokra – helytelenül együtt szolgáltatották ki a szentségekkel, olyan módon, hogy veszélyeztetették a szentségek sajátos küldetését és annak függetlenségét. Ez fokozottan igaz a legszentebb Eucharisztia kiszolgáltatásával kapcsolatban. A protestáns többségű országokban, ahol a vegyes házasságok miatt a házaspárok együtt látogatják a szentmisét, gyakori, hogy míg a katolikus fél az áldozásnál a legszentebb Eucharisziát veszi magához, addig a nem katolikus fél áldásban (kiskereszt, a kereszt jelének rajzolása) részesül. Ez helytelen gyakorlat, hiszen könnyen vezethet a szentség és

⁴ Vö. uo. 158.

⁵ Vö. JOHN M. HUELS: Kommentár az 1169. kánonhoz, in John P. Beal – James A. Coriden – Thomas J. Green (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, Mahwah, 2000, 1402.

⁶ „Many of the existing sacramentals are totally independent from the sacraments, while others are closely interrelated with them as a preparation of the matter or the subject, or also in fulfillment of the sacraments itself.” MARÍA DEL MAR MARTÍN: Kommentár a 1167. kánonhoz, in Ángel Marzoa – Jorge Miras – Rafael Rodríguez-Ocaña (eds.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, Wilson and Lafleur, Montreal, Vol. III/2, 1639.

a szentelmény – az áldás – összeméréséhez és félreértéséhez, jóllehet a szentség, különösen a legszentebb Eucharisztia végtelenül magasabb valóság. Ilyen esetben az is problémát jelenthet, hogy a nem katolikus fél, csak azért, mert áldásban részesült, könnyen érezheti magát az Egyház teljes jogú tagjának, jóllehet nem áll fent a *plena communio* közte és az Egyház között.⁷ Hasonlóképpen veszélyes a gyermekek megáldása a legszentebb Eucharisztia kiszolgáltatásának pillanatában. Ilyenkor ahelyett, hogy a gyermekek fokozatosan megtanulnák értékelni a legszentebb Eucharisziát, azt könnyen összekeverik, vagy egyenlőnek gondolják az áldozásnál kapott áldással. Ugyancsak gyakori, hogy olyan katolikusok, akik nem járulhatnak a legszentebb Eucharisziához (polgári fórumon elváltak és újraházasodtak), vagy egyszerűen nem akarnak áldozni, áldozás helyett áldást kérnek. Ez veszélyes gyakorlat. Ilyenkor könnyen az az érzése támadhat a közösségnek, a kiszolgáltatónak vagy az áldásban részesültnek, hogy a kapott áldás a legszentebb Eucharisziát helyettesíti. Ezen megfontolásból mind az egyetemes jog, mind az egyes részegyházak részleges joga óvatosságra int ezen a területen.⁸

⁷ Vö. 96. k., 1170. k.; C Fid.: Decl., *Dominus Iesus – De Iesu Christi atque Ecclesiae unicitate et universalitate salvifica*, 2000. VIII. 6, 17. pont, AAS 92 (2000) 758–759; magyarul: *Dominus Iesus. Nyilatkozat Jézus Krisztus és az Egyház egyetlen és egyetemes üdvözítő voltáról*, Szent István Társulat, Budapest, 2000, 31–33.

⁸ II. János Pál *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű enciklikája arra figyelmeztet, hogy vigyázni kell, ne hogy a szentáldozást más liturgikus, paraliturgikus vagy udvariassági formákkal összekeverjék. Vö. II. JÁNOS PÁL: Enc, *Ecclesia de Eucharistia*, 2003. 04. 17, 52. pont, AAS 95 (2003) 467–468; magyarul: *Pápai megnyilatkozások*, XXXVII, 53–54. Ezt a gondolatot folytatja az Isten-tiszteleti és Szentségi Kongregáció 2005-ben kiadott utasítása, a *Redemptionis Sacramentum*. Az utasítás, ami jelentős részben a visszaélések visszaszorítására született, még egyértelműbben nyilatkozik, amikor a legszentebb Eucharisztia és az egyes szentelmények viszonyáról beszél: „A szentmisével vagy egy másik szertartással kapcsolatos teológiai megfontolás alapján a liturgikus könyvek olykor előírják vagy megengedik a szentmise ünneplését más szertartással, főként szentségekkel együtt. Más esetekben azonban az Egyház nem engedélyez ilyen összekapcsolást, főként akkor nem, ha felszínes vagy üres körülményekről van szó.” Vö. C SacCult.: Instr., *Redemptionis Sacramentum*, 2004. III. 25, 75. pont, AAS 96 (2004) 572–573; magyarul: *Római dokumentumok*, XXVI, 29. A Szentszék kérésének megfelelően született szabályozás néhány részegyház területén, annak érdekében, hogy a szentelményeket vagy áldásokat ne hogy összekeverjék a legszentebb Eucharisziával. Így például Magyarországon az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében részleges jogszabály született arra vonatkozóan, hogy a szentáldozás alkalmával ne áldják meg a gyermekeket (ne adjanak kis keresztet), hanem esetleg a szentmise végén részesüljenek külön áldásban. Vö. *Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Körlevele*, 2004/V, 1690. sz.

Látható tehát, hogy az áldás mint szentelmény, amivel valamit vagy valakit Isten oltalmába ajánlunk, nem független a szentségektől, hiszen a szentségek felé mutat, mivel azonban különböznek is, ezt a különbséget okos gyakorlattal meg kell tartani, elkerülve az összemosás és a tévedések veszélyét.

2. AZ ÁLDÁSOK SZABÁLYOZÁSA

2. 1. A szabályozásra jogosult egyházi hatóság

Az 1167. kánon szentelményekre vonatkozó általános megfogalmazása az áldásokra is igaz. E szerint az áldásokat az Apostoli Szentszék létesíti, magyarázza hitelen, változtatja meg, vagy adott esetben eltörölheti azokat. Erre a Szentszék részéről az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció jogosult.⁹ Ezenkívül az egyes püspöki konferenciáknak és a megyéspüspököknek is lehetőségük van az adott területre vonatkozó liturgikus könyvek kiadásánál a helyi szokások, hagyományok figyelembevételére és azok bedolgozására (SC 22; 838. k. 3–4 §). A zsinati atyák tudatában voltak a bevezetőben már említett és a 20. századra kicsúcsosodott kritikus szemléletnek. Amellett, hogy az Egyház liturgikus életének területén a sokszínűség, a nemzeti jellegzetességek és örökség megőrzésére buzdítanak, figyelmeztetnek, hogy az új liturgikus és egyházfegyelmi szabályozást a babonáság és a tévedések kiküszöbölésével kell kidolgozni (SC 37; 38). A liturgikus élet területén ez az alapelv mind az egyetemes, mind a részleges jogalkotásra vonatkozik. A liturgikus könyvek fordításai tartalmazhatják a nemzeti vagy helyi sajátosságokat, de a kiadás előtt az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció felülvizsgálatára (*recognitio*) szorulnak (838. k. 2. §). Az áldások területén a sokszínűség különösen is igaz. Csak az 1971-ben összeállított áldásgyűjtemény, a *Corpus Benedictionum Pontificalium* 2093, a latin Egyház területén létező, vagy létezett áldást sorol fel.¹⁰ Az is igaz, hogy itt sok olyan áldás is szerepelt, amit a gyakorlatban már régen nem használtak.¹¹ Ezért mind az új Egyházi Törvénykönyvben, mind a liturgikus könyvekben,

⁹ II. JÁNOS PÁL: Const. Ap., *Pastor Bonus*, 1988. VI. 28, 62, 70. cikk, *AAS* 80 (1988) 876, 878.

¹⁰ Vö. EUGENE MOELLER (ed.): *Corpus Benedictionum Pontificalium*, Warner and Wilson, Hardback, 1971. – A középkori áldások sokszínűségéről, fajtáiról, kiszolgáltatásáról lásd ADOLPH FRANZ: *Die Kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, Vol. 1–2. Herder, Freiburg im Breisgau, 1909.

¹¹ Vö. REINER KACZYNSKI: *Benedizioni*, i. m. 412.

mind a Katolikus Egyház Katekizmusában a törvényhozó szándékával megegyező visszafogottság figyelhető meg az áldások vonatkozásában.

2.2. Az áldások szabályozása és felosztása a CIC-ben és a liturgikus könyvekben

Az 1983-ban kiadott Egyházi Törvénykönyvben több helyen is találkozhatunk az áldásokra – áldásra – vonatkozó utalással (pl. 835. k., 853. k., 1008. k.), de az áldások lényegében az Egyház megszentelő feladatáról szóló negyedik könyv második fejeztében, a szentségek után, a többi istentiszteleti cselekmény között kerülnek bemutatásra. A szentelményekre vonatkozó általános alapelvek az áldásokra is vonatkoznak. Azonban a Törvénykönyv közvetlenül mindössze három kánonban foglalkozik az áldásokkal (1169–1171. k.), illetve az egyes szent helyek, személyek, dolgok tekintetében tesz közvetett utalást az áldás vagy a szentelés szükségességére, annak természetére, illetve a kiszolgáltató személyére (pl. 1217. k., 1229. k., 1237. k., 1240. k. 2. §). Ebből is látszik, hogy a Kódex általános alapelveket és kategóriákat kíván adni az áldások lényegéről, formájáról, a kiszolgáltató és a felvevő személyéről, s nem bocsátkozik a formai vagy a liturgikus sajátosságok részletes bemutatásába. A részletek vonatkozásában az egyes liturgikus könyvek az irányadóak. Ez összhangban áll a Kódex liturgiára vonatkozó általános alapelvével, miszerint a Törvénykönyv általában nem határozza meg a liturgikus cselekmények végzésének kötelező rítusát (2. k.). Formai szempontból is csak alapvető megkülönböztetést találunk a Törvénykönyvben. A CIC megkülönbözteti az ünnepélyes felszentelést és megszentelést, vagyis a *consecratiót* és a *dedicatiót*, ami a dolognak vagy a személynek tartósan szent jelleget ad, illetve az áldást, a *benedictiót*, ami történhet tartós szent jellegadásának szándékával vagy ilyen szándék nélkül.¹² A Törvénykönyv a személyek felszentelésére (pl. szüzek esetében) következetesen a *consecratio*, míg a dolgok megszentelésére (pl. templom vö. 1217. k. vagy oltár vö. 1237. k. vagy olajok¹³) a *dedicatio* kifejezést használja.¹⁴ Az áldások tekintetében különbséget teszünk

¹² A magyar 'szentelés' szót sokszor tágabb értelemben használjuk, és olyan esetekben is szentelést mondunk, amikor valójában 'áldásról' van szó. Ennek tipikus példája a „házszentelés”.

¹³ Vö. *Ordo benedicendi Oleum catechumenorum et infirmorum et conficiendi Chrisma*, Typ. Pol. Vat., 1970. V. 13.

¹⁴ Vö. ERDŐ PÉTER: Kommentár az 1169. kánonhoz, in *Az Egyházi Törvénykönyv*, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 802. A templomok megáldása (*benedictio*) és felszentelése (*dedicatio*) közötti különbséghez lásd SALVATORE MARSILI: *Dedicazione senza consecrazione*. Ossia: teologica liturgica in una storia rituale, *Rivista Liturgica* 76 (1979) 590–591.

a tartós szent jelleg adásának szándékával adott áldás, a *benedictio constitutiva* (pl. harang, miseruha megáldása) és a tartós szent jelleg adásának szándéka nélkül adott áldás, a *benedictio invocativa* között (pl. gyermekek megáldása), jól lehet a két kifejezés a hatályos Egyházi Törvénykönyvben nem jelenik meg.¹⁵

A Kódex általánosabb alapelvein túl az egyes áldásokat egyrészt a *Rituale Romanum, De benedictionibus*, illetve az 1984-ben (2. kiadás 1993) kiadott, régi hagyományokra visszatekintő *Benedictionale* tartalmazza.¹⁶ Természetesen a VI. Pál pápa által kiadott római misekönyv (*Messale Romanum*) is tartalmaz áldásokat.¹⁷ A püspököknek fenntartott áldásokat az 1984-ben kiadott *Caeremoniale episcoporum* tartalmazza. Magyar nyelven 1980-ban, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia jóváhagyásával jelent meg ideiglenes használatra a szentelések és áldások könyve,¹⁸ de készülőfélben van az új *Benedictionale* magyar fordítása, ami a nagy európai fordításokhoz hasonlóan a nemzeti sajátosságokat is tartalmazni fogja.

2.3. Az áldások formai szabályozása

Az áldások formáját együtt alkotják a szavak (a kérés) és a mozdulatok (kéz kiterjesztése, keresztvetés, szenteltvízzel való meghintés stb.). Az áldás bevezetőből, befejezésből, esetleg igeliturgiából és magából az áldásból áll. Isten nevének segítségül hívását általában egy könyörgés elejére vagy végére szokták elhelyezni. A felszentelés vagy megszentelés legtöbbször ünnepélyes keretek között történik, aminek egyik jele az olajjal való megkenés – kivéve a szüzek esetében. Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2002. szeptember 14-én kiadott határozata

¹⁵ Vö. STANISLAUS WOYWOD – CALLISTUS SMITH: *A practical Commentary on the Code of Canon Law*, Vol. 1, Herder, New York, 1952, 831; POLIKÁRP RADÓ: *Enchiridion Liturgicum*, Vol. 1, i. m. 147.

¹⁶ A különböző áldásokat (ház, hajó, zarándokok stb.) a középkorban gyűjtötték össze az áldások könyvébe. Vö. PIETRO VENERONI: *Manuale di liturgia*, i. m. 155.

¹⁷ A kenyér és a bor megáldása és felajánlása a prefáció előtt. A szentmise záróáldása, amire 20 különböző formát találunk, illetve ehhez társul a 26 ünnepélyes áldás az egyházi év különböző ünnepeire. Ezenkívül létezik még a nép vízzel való meghintése mint áldás a szentmise elején a bűnbánati rész helyett. Illetve az egyházi év különböző szakaszához tartozó egyéb áldások, mint hamvazószerdán a hamvak megáldása, virágvasárnap az ágak megáldása, nagycsütörtökön az olajok megáldása, vagy húsvét éjjelén a tűz és a víz megáldása. A misekönyv ezenkívül tartalmaz még áldásokat, melyek az egyes szentek ünnepeihez tartoznak (pl. a gyertyák megáldása Urunk bemutatásának ünnepén). Vö. MANILIO SODI: *Benedizione*, i. m. 170.

¹⁸ *Szentelések és áldások a Rituale Romanum alapján*, Országos Liturgikus Tanács, Budapest, 1980.

ehhez még hozzáteszi, hogy az áldások formájához mindig hozzátartozik a kereszt jele a megáldásra kerülő személy vagy dolog fölött, akkor is, ha azt a *Rituale Romanum* kifejezetten nem említi.¹⁹ Ez nyilván lehet a szenteltvízzel való megáldás, amihez társulhat még incenzálás is. Az egyes áldások érvényességi – *ad validitatem* – feltétele, hogy a jóváhagyott liturgikus könyvek alapján történjen.

3. AZ EGYES ÁLDÁSOK KISZOLGÁLTATÓJA

3.1. A laikus krisztushívők

A II. Vatikáni Zsinatnak az volt a kívánsága, hogy „kevés olyan áldás legyen, ami a püspököknek és az ordináriusoknak van fenntartva, sőt bizonyos áldásokat a laikusok is megadhatnak” (SC 79). A zsinati alapelv később az új liturgikus könyvekbe, a hatályos Törvénykönyvbe és az 1992-ben kiadott Katolikus Egyház Katekizmusába is bekerült. A Törvénykönyv 1168. kánonja a szentelmények – és így az áldások kiszolgáltatójának is – a kellő hatalommal felruházott klerikust tekinti, de a helyi ordinárius megítélése szerint bizonyos szentelményeket kellő tulajdonsággal rendelkező laikusok is kiszolgáltathatnak. A Kódex után kiadott Katekizmus kimondottan az áldásokkal kapcsolatosan fogalmazza meg az általános alapelvet, hogy a „keresztségből fakadóan minden megkeresztelt arra hivatott, hogy áldás legyen és áldást adjon”. Így bizonyos áldásokat a laikusok is megadhatnak – teszi hozzá a Katekizmus (KEK 1669). Ez az új felfogás a régi Törvénykönyv elgondolásával ellentétes. Az 1917-es CIC 1146. kánonja a szentelmények egyedüli legitim kiszolgáltatójának a klerikusokat tekintette. Sőt az áldásokat a legtöbb szerző pápai áldásra (*benedictio papales*), püspöki áldásra (*benedictio episcopales*) és papi áldásra (*benedictio sacerdotales*) osztotta. Csak utána teszik hozzá, hogy diakónusok és lektorok is megadhatnak bizonyos áldásokat, jöllehet maga az 1917-es Törvénykönyv mindkettőjüket említi.²⁰ Hozzátehetjük még, hogy a régi *Rituale Romanum* számára sem volt ismeretlen a laikusok által adható áldás, az úgynevezett *benedictio laicalis* (pl. mikor a szülők megáldották gyermekeiket), de ezt nem tekintették szentelménynek a papi vagy az egyházi áldással, a *benedictio ecclesiastica*val szemben.²¹ Nyilván ma is létezik a laikusok által adható „áldásnak” ez az egy-

¹⁹ C SacrCult.: Decr., 2002. IX. 14, AAS 94 (2002) 684.

²⁰ Vö. FRANCISCUS WERNZ – PETRUS VIDAL: *Ius canonicum*, i. m. 395.

²¹ Vö. MIHÁLYFI ÁKOS: *Az emberek megszentelése*, Szent István Társulat, Budapest, 1921, 428–429.

házi hatóság engedélye nélkül is adható formája.²² Ma azonban a laikusok az egyházi hatóság felhatalmazásával, az Egyház nevében is adhatnak bizonyos áldásokat. Ennek leginkább a paphiányos területeken van jelentősége (230. k. 3. §), hiszen ott sokszor laikusokat bíznak meg a lelkipásztorok kíséretével. Ilyen esetben az egyes szentségek vagy szentelmények kiszolgáltatásához hozzátartozó áldást is megadhatják. Ekkor azonban változhat az áldás formája ahhoz képest, ahogy hasonló körülmények között a felszentelt szolgák adnák az áldást (pl. ha laikus vezeti az imaórák liturgiáját, vagy az Eucharisztia szentmisén kívüli kiszolgáltatását végzik, nem mondhatja: „áldjon meg benneteket a mindenható Isten”, hanem ezt mondja: „áldjon meg minket a mindenható Isten”).²³ Az elmúlt években a Szentszék többször kifejtette, hogy ilyen különleges felhatalmazással csak ott ruházzák fel az arra alkalmas laikusokat, ahol a paphiány azt valóban indokoltá teszi. A figyelmeztetés oka elsősorban az elmúlt évek helytelen felfogásából és gyakorlatából adódott. A laikusok gyakran igazi küldetésüket, a laikusi küldetést félreértve gyakorolták ezt a kíséretői megbízásukat.²⁴ Továbbá, ha különleges felhatalmazással rendelkező laikus mellett jelen van bármilyen klerikus (püspök, pap, diakónus), akkor neki kell áldást adnia, kivéve, ha az illető klerikus kánoni büntetés vagy a szent rend gyakorlásának akadályá alatt van.²⁵

3.2. Klerikusok, mint az áldások kiszolgáltatói

a) Püspökök

Minél inkább az Egyház életéhez és szentségeihez tartozik egy áldás, annál inkább a fölszentelt szolgáknak van fenntartva (püspököknek, papoknak, diakónusoknak).²⁶ Az 1169. kánon kimondja, hogy a „megszentelést és a felszentelést” csak a felszentelt püspökök, vagy olyan áldozópapok végezhetik érvényesen, akiket erre a jog vagy törvényes engedély felhatalmaz (1169. k.). A püspökök

²² Egyes szerzői vélemények szerint ma az áldások leszűkítő értelmezése lenne, ha azt mondanánk, hogy a laikusok a keresztségből származó általános papságukból adódóan nem adhatnának meg minden olyan áldást, ami nincs kifejezetten a klerikusoknak fenntartva. Vö. JOHN P. MCINTYRE: An Apology for the „Lesser Sacraments”, i. m. 409.

²³ Vö. *Rituale Romanum, De Benedictionibus*, 48, 119, 130, 180; SC Cult.: Decr., *Cum editio voluminum*, 258. pont, in *EV*, IV, 200, n. 397.

²⁴ Vö. C Cler et aliae: Instr., *Ecclesia de mysterio*, 1997. VIII. 15, 1–4. pont, *AAS* 89 (1997) 856–861; magyarul: *Római dokumentumok*, VI, 11–15.

²⁵ Vö. 1044. k.; PCI: Resp., 1997. V. 19, *AAS* 90 (1998) 63–64.

²⁶ Vö. *De Benedictionibus*, n. 16. 18.

jogosultak megáldani az apátokat, az apátnőket, a szüzeket,²⁷ a papokat szentelésük pillanatában, a templomokat, a kápolnákat, a házi kápolnákat, a temetőket, az oltárokat, a kelyheket stb. A püspök érvényesen szolgáltat ki minden olyan áldást, ami nincs kimondottan a pápának fenntartva. Előfordulhat azonban, hogy a püspök nem megengedetten jár el az áldás megadásánál. Például a helyi ordinárius engedélye nélkül, vagy kifejezett tilalma ellenére templomot vagy kápolnát szentel. A megyéspüspök a felszentelt vagy megszentelt dolgok fölött saját részegyházában vizitációs – ellenőrzési jogot és kötelességet nyer (397. k. 1. §). Ez alól kivételt képeznek a pápai jogú megszentelt élet intézményének vagy apostoli élet társaságának házai (397. k. 2. §, 683. k., 738.). A püspök által végzendő áldásokra vonatkozó pontos liturgikus útmutatásokat az 1984-ben kiadott *Caeremoniale episcoporum* tartalmazza.

b) Papok

A római pápának vagy a püspöknek fenn nem tartott áldásokat minden felszentelt pap érvényesen megadhatja (1169. k.),²⁸ jóllehet vannak áldások, ahol a jog a plébánosokat részesíti előnyben. Ilyen a keresztkút megáldása húsvéti időben vagy ünnepélyes áldás adása a templomon kívül (530. k.).²⁹ Bizonyos esetekben a püspöknek fenntartott megszentelésre és felszentelésre maga a jog hatalmazza fel a papokat. Így például azt, aki a megyéspüspökkel egyenlő elbírálás alá esik, vagy például halálveszély esetén bármely pap megáldhatja (ha nincs kéznél a püspök által megáldott olaj) a betegek kenetéhez használt olajat.³⁰ Maga a Kódex ad lehetőséget a megyéspüspökkel egyenlő elbírálás alá esők és ezek delegáltjai számára valamely hely felszentelésére (*dedicatio*),³¹ annak ellenére, hogy ez elsősorban a püs-

²⁷ Vö. A Keleti Egyházak Törvénykönyve (CCEO) nemcsak a szüzekről, hanem az özvegyekről is beszél (CCEO, 570. k.).

²⁸ Vö. MASSIMO CALVI: Kommentár az 1169. kánonhoz, in Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico: *Codice di Diritto Canonico commentato*, Ancora, Milano, 2001, 932.

²⁹ A régi jogban még a nászáldás, az otthonok megáldása is ilyen plébánosi előjognak számított. Vö. CIC (1917) 462. k. Az áldások területén az 1917-es jog előtt létezett plébánosi előjogokhoz lásd FRANCISCUS WERNZ: *Ius Decretalium*, Typ. Pol. SC Fid., Vol. 3, Romae, 1915, 869.

³⁰ Vö. 999. k. 1, 2; *Ordo benedicendi Oleum* n. 8; *Ordo unctionis infirmorum*, n. 23, Typ. Pol. Vat., 1971. – A bérmálás szentsége vonatkozásában ez nem igaz, hiszen ott még abban az esetben sem beszél a jog (880. k. 2. §.) az olajok megáldásának lehetőségéről, ha magát a szentséget halálveszély esetén olyan pap szolgáltatja ki, akinek nincs arra külön felhatalmazása.

³¹ 1206. k., *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, Typ. Pol. Vat., 1977.

pökre tartozik (1206. k.). Szent helyek megáldásánál (*benedictio*) a Kódex az ordináriust említi (134. k.), és csak a templomok megáldását tartja fenn a megyéspüspöknek, de mindketten megbízhatnak az áldás elvégzésével más papot (1207. k.). Megbízás esetén a megbízásnak személyesnek és kifejezettnek kell lennie.³²

Érdekes a szüzek megáldásával kapcsolatos terminológia félreértés, amire az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 1986. február 22-én kibocsátott leirata adta meg a végső választ.³³ A leírat szerint papok is megbízhatók a szüzek megáldásával, jóllehet mind a 604. kánon, mind az 1984-es Püspöki Szertartáskönyv kimondottan csak a megyéspüspököt – illetve a Szertartáskönyv még a megyéspüspök által megbízott más püspököket említi, mint akik megáldhatják a szüzek rendjébe lépőket.³⁴

A régi Törvénykönyv még külön említette a nulliusz apátok és prelátusok előjogát, miszerint akkor is szentelhetek templomokat és mozdíthatatlan oltárokat, ha nem voltak püspökké szentelve.³⁵ A hatályos jogban már nem szerepel az apátok vagy a prelátusok ezen előjoga. A szentelések és az áldások területén attól függően, hogy püspökké vannak-e szentelve, vagy sem, rájuk is az általános kánoni normák vonatkoznak (370. k.). Felesleges is lett volna külön privilégiumokként említeni, hogy az egyébként püspökre tartozó felszentelések, megszentelések és áldások valamelyikét is megadhatják. Hiszen egyrészt a területi prelátusokat püspökké szokták szentelni,³⁶ másrészt a területi apátságot a hatályos jog nem tekinti preferált egyházi szervezeti formának.³⁷ Így nehezen lenne érthető, hogy miért ruházná fel a jogalkotó előjogokkal ennek a részegyháznak a vezetőjét. Ettől függetlenül, ahol létezik még területi apátság, a területi apátot a felszentelések, meg-

³² Vö. JOHN M. HUELS: *The Minister of the Consecration of Virgins*, in Arthur Espelage (ed.): *CLSA Advisory Opinions 1994–2000*, Canon Law Society of America, Washington, 2004, 318.

³³ Prot. No. 286/86.

³⁴ Vö. SC 80; 604. k.; *Ordo consecrationis virginum*, Typ. Pol. Vat., 1970. – JOHN M. HUELS: *The Minister of the Consecration of Virgins*; THOMAS C. ANSLOW: *Improperly Delegated Consecration of Virgins*, in Arthur Espelage (ed.): *CLSA Advisory Opinions 1994–2000*, i. m. 317–318; 319–320; ELENA LUCIA BOLCHI: *La ricomparsa dell'ordo virginum e la sua configurazione canonica tra normativa universale e normativa della Chiesa particolare*, *Quaderni di diritto ecclesiale* 19 (2006) 364–391.

³⁵ Vö. CIC (1917) 323. k.; TIMOTHEUS SCHAEFER: *De religiosis*, Roma, 1940, 335–335, 342–343; MATTHAEUS CONTE CORONATA: *Institutiones Iuris Canonici*, 27.

³⁶ Vö. SC Ep.: Litt., 1977. X. 17, *Communicationes* 9 (1977) 224.

³⁷ Vö. VI. PÁL: MP., *Catolica Ecclesia*, 1976. IX. 23, *AAS* 68 (1976) 694–696.

szentelések és áldások területén megilletik mindazok az előjogok, amelyeket a jog az ordináriusnak tart fenn, illetve ha egyben püspök is, akkor a püspöknek fenntartott áldásokat is megadhatja. Ha a fenntartott áldást engedéllyel nem rendelkező pap adja meg, ez tilos, de nem válik az áldás érvénytelenné, hacsak kifejezetten nem jelzik, hogy az áldás érvénytelenség terhe alatt van fenntartva.

c) *Diakónusok, kisebb szolgálattevők*

A diakónusok csak azokat az áldásokat adhatják meg érvényesen, amelyekre a jog külön felhatalmazza őket.³⁸ Hamar elutasításra került a liturgikus reform utáni téves felfogás, miszerint a diakónusok a papokhoz hasonlóan automatikusan rendelkeznének azzal a felhatalmazással, hogy minden fenn nem tartott áldást megadjanak.³⁹ A diakónusoknak felhatalmazásuk van, hogy az imaórák liturgiájához tartozó áldásokat, a keresztség és a házasság szentségéhez tartozó áldásokat, a bűnbánati liturgia és a legszentebb Eucharisztia szentmisén kívüli kiszolgáltatásához tartozó áldásokat megadják. A *De benedictionibus* ezeken kívül 21. a diakónus által adható áldást ismer. Ha diakónus bármilyen szolgálatánál pap is jelen van, akkor jobb, ha az áldást a pap adja.⁴⁰

Ami a kisebb szolgálattevőket illeti, a régi joggal ellentétben sem a hatályos Kódex, sem VI. Pál kisebb szolgálatokat szabályozó motu proprioja, a *Ministeria quaedam* nem említi, hogy lennének számukra engedélyezett külön áldások.⁴¹ Sőt az akolitusoknál külön kiemeli a jog, hogy a legszentebb Eucharisztia kihelezésénél áldást nem adhatnak (943. k.). Azonban, ha a paphiányban szenvedő területeken laikusokat bíznak meg lelkipásztori kisegítéssel, s az ezzel együtt járó szentelmények és áldások kiszolgáltatásával, akkor a már felavatott lektoroknak és akolitusoknak, ha egyéb szempontokból megfelelnek a lelkipásztori kisegítő feladatkörének ellátására, lehetőleg elsőbbséget kell biztosítani.⁴²

³⁸ Vö. LG 29.; VI. PÁL: MP., *Sacrum diaconatus ordinem*, 1967. VI. 18, 22. pont, AAS 59 (1967) 702.

³⁹ Vö. PC Decl.: Resp., 1974. XI. 13, AAS 66 (1974) 667.

⁴⁰ Vö. *Rituale Romanum*, *De benedictionibus*, 18.a.

⁴¹ „Diaconi et lectores illas tantum valide et licite benedictiones dare possunt, quae ipsis expresse a iure permittuntur.” CIC (1917) 1147. k. 4. §. – A lektorokra vonatkozó általános megfogalmazás, amire a jog felhatalmazza – a *iure permittuntur* – alatt a kenyerek és gyümölcsök megáldását értjük. Vö. HERBERT JONE: *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes*, Paderborn, Wien – Zürich, 1940, II, 356. – Hatályos joghoz lásd 230. k., 1169. k., VI. PÁL: MP., *Ministeria quaedam*, 1972. VIII. 15, AAS 64 (1972) 529–540.

⁴² Vö. *Rituale Romanum*, *De benedictionibus*, 18.d.

d) *Bíborosi előjogok*

Az 1917-es CIC-ben a bíborosi privilégiumok között még megtalálható volt, hogy a bíborosok külön felhatalmazás nélkül, magánál a jognál fogva pusztán a helyi ordináriussal való egyeztetés után jogosultak azokat az áldásokat megadni, amelyeket a jog a püspököknek tart fenn. Így felszentelhettek vagy megáldhatták a templomokat, a kápolnákat, az oltárokat vagy a keresztutakat. A szent olajokat azonban, ha nem voltak püspökké szentelve, nem áldhatták meg.⁴³ A bíboros atyák ezen előjoga a hatályos Egyházi Törvénykönyvben külön nem szerepel, azonban az Államtitkárság által 1999-ben kibocsátott dokumentum, ami a bíborosok atyák liturgikus és kánoni előjogait tartalmazza, ismét megerősíti, hogy a bíborosoknak joguk van felszentelni vagy megáldani a templomokat, a kápolnákat a helyi püspökkel való egyeztetés után. Hasonlóképpen megáldhatják az oltárokat, a szent felszereléseket, az apátokat és apátnőket a Kódex és a liturgikus előírások megtartásával.⁴⁴ Természetesen az 1917-es CIC-hez képest itt már nem szerepelnek azoknak a dolgoknak a megáldására vonatkozó előjogok, amelyeket a hatályos jog már nem tart fenn a püspököknek.

e) *Pápának fenntartott áldások és a pápai áldás*

A római pápa az Egyházban létező minden áldást az egész világon érvényesen és megengedetten adhat meg (LG 22; 331. k.). Bizonyos tárgyak vagy felszerelések megáldása az Egyház hagyománya szerint a pápa előjoga. Ma a legismertebb ilyen pápának fenntartott áldás az érseki pallium megáldása.⁴⁵ Régi hagyományra tekint vissza, de ma már kevésbé ismert az elkötelezett katolikus állami vezetőknek adható arany rózsa, vagy az ún. *Agnus Dei*, vagy röviden agnus, ami a húsvéti gyeritya maradványaiból készített szentelt viaszkép, amelyet a pápa fehérvasárnap a *Santa Croce in Gerusalemme* templomában áldott meg.⁴⁶

⁴³ „Consecrationes et benedictiones ecclesiarum altarium, sacrae suppellectilis, Abbatum aliasve similes, excepta oleorum sacrorum consecratione, si Cardinalis caractere episcopali careat, ubique locorum, servatis servandis, peragendi, firmo praescripto can. 1157.” CIC (1917) 239. k.

⁴⁴ „Facultate gaudent s.r.e. cardinales, consulto episcopo loci, dedicationes et benedictiones ecclesiarum, insuper altarium, sacrae suppellectilis aliasve similes peragendi, servatis semper normis in Codice rubricisque liturgicis statutis. S.r.e. cardinalibus facultas est celebrandi benedictionem abbatibus vel abbatissae, iuxta Caeremoniale episcoporum.” SegrStat.: Decr., *Facultate gaudent*, 1999. III. 18, 7. pont, in *EV*, XVIII, 276, n. 282.

⁴⁵ Vö. FRANCISCUS WERNZ – PETRUS VIDAL: *Ius canonicum*, i. m. 397.

⁴⁶ Az *Agnus Dei* alakja hosszúkás, egyik felén látható a könyvön fekvő bárány keresztos loboóval, rajta ezzel a felirattal: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. Alul a pápa neve ta-

A személyek számára adott pápai áldást apostoli áldásnak is nevezzük, hiszen a pápák, mint Szent Péter utódai, az apostol nevében adják ezeket az áldásokat. A pápai áldás lehet: *rendes* vagy *szokásos*, amit a Szentatya a pápai kihallgatások vagy a liturgikus cselekmények alkalmával, a pápai dokumentumok ünnepélyes kibocsátásának alkalmával, illetve egyes beszédei után ad.

Az *Urbi et Orbi* ünnepélyes pápai áldás, amit a pápa különleges alkalmakkor Róma városa és a világ számára ad. Az *Urbi et Orbi* áldást a pápák 1870-ig évi rendszerességgel nagycsütörtökön, húsvét vasárnap, Szent Péter és Pál ünnepén a Szent Péter bazilika erkélyéről, a mennybemenetel ünnepén a Lateráni bazilika erkélyéről, Szűz Mária mennybevétele ünnepén pedig a Santa Maria Maggiore bazilika erkélyéről adták. Ezenkívül olyan rendkívüli alkalmakkor, mint a pápa megválasztása és megkoronázása alkalmával részesülhettek a hívek ebben az áldásban. XIII. Leó, X. Piusz és XV. Benedek az olasz állam agresszív magatartására reagálva, bent a Szent Péter bazilikában adták az *Urbi et Orbi* áldást. XI. Piusz hatvan éves szünet után az 1933–34-es jubileumi év alkalmából visszaállította az áldás hagyományos formáját. Ma évi rendszerességgel karácsony és húsvét napján ad a pápa *Urbi et Orbi* áldást. Ezenkívül az új pápa megválasztása és nevének kihirdetése után közvetlenül.⁴⁷ Ilyen alkalmakkor a szokott feltételekkel teljes búcsú nyerhető.

Ezenkívül létezik a pápai áldásnak a püspökök és a papok számára is delegálható formája. Az 1917-es Törvénykönyv még külön említette, hogy a püspökök

lálható, uralkodásának évével és az adott évvel. A másik felén valamelyik szent, általában Lőrinc és Damasus képe látható. Eredete szerint egy pogány szokást hívatott helyettesíteni. A rómaiak illetlen képekkel jelölt érmeket akasztottak gyermekeik nyakára a rontások ellen. Az *Agnus Dei* viselőjét a megváltás titkaira, a húsvéti Bárányra emlékezteti, továbbá megóvja a kísértésektől, a lélek különböző ártalmaitól. Továbbá véd a szerencsétlen szüléstől és a hirtelen haláltól. Vö. ZALKA JÁNOS: Isten Báránya alakjával jegyzett viaszképek, vagyis Agnus Dei-k, *Magyar Sion* 1 (1863) 143–144. – Régebben ilyen pápának fenntartott áldás volt a római császár megáldása is. Vö. FRANCISCUS WERNZ – PETRUS VIDAL: *Ius canonicum*, i. m. 397.

⁴⁷ Vö. „Deinde, actis de more agendis, prout iubet Ordo rituum Conclavis, Cardinales electores, secundum statutas rationes, accedunt ut novo electo Summo Pontifici obsequium et oboedientiam exhibeant. Deinde gratiae Deo persolvuntur, ac demum populo exspectanti a primo Cardinalium Diaconorum, peracta electio novique Pontificis nomen nuntiantur, qui subinde ex podio Vaticanae Basilicae Apostolicam Benedictionem Urbi et Orbi imperit. Si electus caractere episcopali careat, obsequium et oboedientia eidem praebentur et nuntius populo perfertur tantum postquam ipse sollemniter ordinatus est Episcopus.” II. JÁNOS PÁL: Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*, 1996. II. 22, 305–343, 89. pont, *AAS* 88 (1996) 341, magyarul: *Pápai megnyilatkozások*, XLI, 44.

évente kétszer, húsvét ünnepén és egy általuk meghatározott másik ünnepnapon megadhatják a pápai áldást. A püspökké nem szentelt nulliusz apátok és prelátusok, illetve apostoli vikáriusok és prefektusok csak évente egy alkalommal, egy kiválasztott napon adhatták ezt a pápai áldást.⁴⁸ Később, 1942-ben XII. Piusz ezt a lehetőséget a püspökök esetében háromra, a püspökké nem szentelt nulliusz apátok és prelátusok, illetve apostoli vikáriusok és prefektusok esetében kettőre emelte.⁴⁹ A hatályos szabályozás szerint, amit ma már nem a Törvénykönyvben, hanem azon kívül, leginkább az *Enchiridion Indulgentiarum*, vagyis a *Búcsúk Kézikönyvében* találunk, a megyéspüspök és a jogban vele egyenlő elbírálás alá esők évente háromszor, a meghatározott forma szerint, de az általuk tetszőlegesen kiválasztott ünnepnapokon pápai áldást adhatnak teljes búcsú elnyerésének lehetőségével.⁵⁰ Az *Apostoli Penitenciaría* 2002-es határozata óta a megyéspüspök az egyházmegye társszékesegyházában az *Enchiridion Indulgentiarum* által engedélyezett három pápai áldáson kívül még egy negyedik alkalommal is megadhatja a pápai áldást az általa választott ünnepnapon.⁵¹ A megyéspüspökökön és a jogban velük egyenlő elbírálás alá esőkön kívül a pápai követek is adhatnak pápai áldást. A pápai követek jogait tartalmazó dokumentum, az *Index facultatum legatis pontificiis* a pápai követek jogaként említi, hogy azon a területen, ahol szolgálatukat teljesítik, évente háromszor a meghatározott napon, az előírt forma szerint pápai áldást adhatnak, ami a szokásos feltételek mellett teljes búcsúval jár.⁵²

⁴⁸ „Benedictionem papalem cum indulgentia plenaria, secundum praescriptam formulam, impartiri possunt Episcopi in sua quisque dioecesi bis in anno, hoc est die sollemni Paschatis Resurrectionis et alio die festo sollemni ab ipsis designando, etiamsi iidem Missae sollemni astiterint tantum; Abbates autem vel Praelati nullius, Vicarii et Praefecti Apostolici, etsi episcopali dignitate careant, id possunt in suis territoriis uno tantum ex sollemnioribus per annum diebus.” CIC (1917) 914. k.

⁴⁹ Vö. XII. PIUS: Litt., 1942. VI. 20, *AAS* 34 (1942) 227.

⁵⁰ „Episcopi eparchiales vel dioecesani, aliique in iure ipsis equiparati, etiamsi episcopali dignitate careant, ab inito pastoralis munere, ius habent: Benedictionem papalem cum indulgentia plenaria, secundum praescriptam formulam, impartendi in sua quisque eparchia vel dioecesi ter in anno, festis sollemnibus ab ipsis designandis, etiamsi Missae adsistant tantum. Haec benedictio datur in fine Missae loco benedictionis consuetae, ad normam uniuscuiusque Caeremonialis Episcoporum.” Paen Ap.: *Enchiridion Indulgentiarum*, 1999. VII. 16, 7. pont, 2°, in *EV*, XVIII, 774, n. 1299.

⁵¹ Vö. Paen Ap.: Decr., 2002. VI. 29, *AAS* 94 (2002) 637–638.

⁵² Vö. C Ep.: *Index facultatum legatis pontificiis tributarum*, Typ. Pol. Vat., 1986, 14. pont; C Prop.: *Index facultatum legatis pontificiis in territoriis missionum tributarum*, 15. pont, Typ. Pol. Vat., 1999.

Az apostoli áldás egy másik formája a különleges alkalmakra (papszentelés, házassági évforduló, szentelési évforduló stb.), személyes kérésre adott áldás.

Végül pedig az apostoli áldás egy különleges formája a halálveszélyben adott pápai áldás, amit a plébános vagy más pap szolgáltat ki a szentgyónás, a szentáldozás és a betegek kenetének kiszolgáltatása alkalmával (530. k.). Ilyen esetekben maga a jog hatalmazza fel a szolgálattevő papot, hogy külön engedély nélkül is megadja az apostoli áldást, ami teljes búcsúval jár. Ilyenkor a szolgálattevő kötelessége a körülmények mérlegelése is, hogy vajon ténylegesen fenáll-e a halálveszély. Ez a kedvezmény és viszonylag lazább szabályozás az egyházjog nagy céljából, a lelkek üdvösségéből érthető (1752. k.).

4. ÁLDÁSOK FELVEVŐI

Az áldás felvevőinek fizikailag és/vagy morálisan jelen kell lenni az áldás pillanatában. Morális jelenlétnek az *Urbi et Orbi* áldásnál különös jelentősége van, hiszen ebben az áldásban és a teljes búcsúban azok is részesülhetnek, akik fizikailag ugyan nem tudnak jelen lenni, de televízió vagy rádió keresztül figyelemmel kísérik és hittel fogadják az áldást.⁵³ A személyek számára rendelt áldások felvevőire vonatkozóan a hatályos Törvénykönyv lényegében megőrizte az 1917-es CIC normáit.⁵⁴ Az 1170. kánon az áldások elsődleges alanyának a katolikusokat tekinti. Akik a Katolikus Egyházba keresztkedtek, vagy keresztségük után oda felvételt nyertek, jogosultak az Egyház lelki javaiból a szent pásztoroktól segítséget kapni (213. k.). Így a katolikusok bizonyos helyzetekben jogosultak a szolgálattevőtől különböző áldásokat kérni (pl. ház megáldása), a szolgálattevő pedig, ha az áldást józanul kéri tőle (idő, hely, szándék, stb. tekintetében), köteles a kérést teljesíteni. Érdekes, hogy a kánoni büntetés alatt álló katolikusok, akik el vannak tiltva a szentségek vételétől, ugyanakkor nincsenek eltiltva a szentelményektől, s így az áldásoktól sem.⁵⁵ Ez valószínűleg azzal lehet összefüggésben, hogy az áldások tekintetében a jogrend nem lép fel olyan szigorúan, mint teszi ezt a szentségek vonatkozásában. Ez jól látszik abból is, hogy annak ellenére, hogy a CIC a katolikusokat tekinti az áldások el-

⁵³ Vö. S. Paen Ap.: Decr., *Iam pridem*, 1939. VI. 15, AAS 31 (1939) 277; Decr., *Diversis ex locis*, 1985. XII. 14, AAS 78 (1986) 293–294.

⁵⁴ Vö. CIC (1917) 1149. k.

⁵⁵ Vö. 1331. k. 2.; ANTONIO CALABRESE: *Diritto penale canonico*, Typ. Pol. Vat., Città del Vaticano, 2006, 112.

sődleges alanyának, ettől függetlenül azt nem katolikusok is elnyerhetik. Sőt a katekumenek egyik kedvezményének számít, hogy részesülhetnek áldásokban (1170. k.), amivel az Egyház kimutatja, hogy magáénak tekinti és különlegesen gondoskodik azokról, akik kifejezték akaratukat, hogy az Egyházhhoz kívánnak tartozni (206. k. 2. §). Az 1170. kánon a nem katolikusok számára is megengedhetőnek tartja az áldások kiszolgáltatását. Az áldások esetében a Kódex által meghatározott három szentséggel – a betegek kenetével, a bűnbocsánat szentségével és az Eucharisziával – ellentétben nem szükséges, hogy fennálljanak azok a rendkívülinek számító körülmények (halálveszély, saját szolgálattevő hiánya), ami indokoltá teheti, hogy a katolikus szolgálattevő nem katolikus számára áldást adjon (844. k.). Mivel azonban a szentelmények, így az áldások sem önmagától cselekvő – *ex opere operato* – hatással bírnak, a lelki hatáshoz szükséges a felvevő személyes közreműködése is. Ha az áldás kérője nem katolikus, akkor azt tételezzük fel, hogy nem hisz az áldások lelki hatásaiban, így ilyen esetben célszerű megmagyarázni az áldás jelentését, az Egyházban betöltött szerepét és lelki hatásait, hogy elkerüljük az áldással kapcsolatosan már említett félreértéseket.⁵⁶ Az áldások könyve, a *De benedictionibus* 31. pontja kifejezetten kívánatosnak tartja, hogy a közös összejöveteleken a Katolikus Egyház közösségétől elszakadt keresztények is részesüljenek az áldásokban, de meg kell tartani a helyi ordinárius erre vonatkozó előírásait. Ennek oka, hogy ő a helyi körülményeket az általános útmutatásoknál jobban meg tudja ítélni. A hatályos Kódex szövegében kicsit eltér az 1917-es Törvénykönyv által használt terminológiától, mikor a nem katolikusokról mint az áldások esetleges alanyáról beszél. Amíg az 1917-es Kódex azt mondja: „etiam acatholicus” (1149. k.), addig a hatályos Törvénykönyvben (1170. k.) „etiam non catholicis” szerepel. A kis nyelvi eltérés mögött azonban mély értelmezési kérdés húzódhat. Ha az 1917-es Egyházi Törvénykönyv nyelvhasználatát és a mögöttes tartalmat nézzük, a mainál szigorúbb megkülönböztetést találunk a *catholicus* (katolikus), az *acatholicus* (a Katolikus Egyházzal közösségben nem lévő keresztények), valamint az *infideles* (a nem keresztények) között. Így a régi terminológia fényében azt mondhatnánk, hogy az áldások esetében is a katolikus szolgálattevő a Katolikus Egyházzal közösségben nem lévő keresztényeket áldhat meg, nem keresztényeket azonban nem. Mára a nyelvhasználat és a mögöttes tartalom ilyen megkülönböztetése megszűnni látszik, így az „etiam non catholicis” nem tűnik a Katolikus Egyházzal nem teljes közösségben levő keresztények leszűkítő kategóriájának. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy a hatályos Törvénykönyv, ha a Katolikus

⁵⁶ Vö. MARÍA DEL MAR MARTÍN: Kommentár a 1170. kánonhoz, i. m. 1652.

Egyházzal nem teljes közösségben levő keresztényekről beszél, ezt legtöbbször pontos körülírással teszi.⁵⁷ Emellett szól az is, hogy ha élettelen tárgyakat, állatokat, növényeket megáldhatunk, akkor embereket, akik bár nem katolikusok, még inkább.⁵⁸ Jóllehet ezek a személyek az áldás tevékeny lelki hatásait csak akkor élvezik, ha hisznek az áldás által közvetített kegyelemben.⁵⁹

5. FELSZENTELT VAGY MEGÁLDOTT HELYEK ÉS TÁRGYAK TISZTELETE ÉS AZOK SZENT JELLEGE, ILLETVE A SZENT JELLEG ELVESZÍTÉSE

A szent helyek felszentelése (*dedicatio*) vagy megáldása (*benedictio*) egyben jelenti a hely elsődlegesen istentiszteleti (vagy temetőik esetében temetési) célra való rendelését is (1205. k.). A szent helyeken egyéb események is megengedhetők, amik az istentiszteletet, a jámborság és a vallás gyakorlatát előmozdítják, azonban tilos mindaz, ami nem fér össze a hely szentségével (1210. k.).⁶⁰ Az elmúlt években a Szentszék több alkalommal is fellépett azon helytelen gyakorlat ellen, miszerint felszentelt templomokat vagy kápolnákat téves pasztorális megfontolásból nemcsak liturgikus célra, hanem rendszeresen egyéb összejövetelekre is használtak.⁶¹ Egyes esetekben az ordinárius – de semmiképpen sem a helyi plébános vagy templom/kápolna igazgató – megengedheti a hely más jellegű használatát, ha ez nem ellenkezik a hely szentségével, de ez semmi esetre sem lehet rendszeres. Nyilvánvaló, hogy a templom vagy a kápolna ezzel még nem veszíti el felszenteltségét. A szent jelleg elvesztése csak abban az esetben következik be, ha a helyi ordinárius megítélése szerint a híveket megbotránkoztató, olyan súlyosan igazságtalan esemény történik, amely ellentétes a hely szentségével (1211. k.). Ezenkívül a helyek elvesztik felszenteltségüket akkor is, ha nagy részben romba dőlnek, vagy ha az

⁵⁷ Például: „membris Ecclesiarum orientalium quae plenam cum Ecclesia catholica communionem non habent [...] christianis plenam communionem cum Ecclesia non habentibus.” 844. k. Lásd még 96. k., 328. k.

⁵⁸ Vö. JOSÉ T. MARTÍN DE AGAR: Kommentár az 1170. kánonhoz, in *Codice di Diritto canonico e leggi complementari, commentato*, Colletti, Città del Vaticano, 2004, 781.

⁵⁹ Vö. *Rituale Romanum, De benedictionibus*, 18.a.

⁶⁰ A más jellegű használat lehet: a) ami az istentiszteletet és a vallási áhítatot szolgálja, b) ami nem ellentétes vele, c) és ami ellentétes. Ez utóbbit sohasem szabad megengedni. Vö. C SacrCult.: *L'interesse per la musica*, 1987. XI. 5, in *EV*, X, 1534–1541, nr. 2244–2265.

⁶¹ Vö. C SacrCult.: *Direttorio su Pietà popolare e Liturgia. Principi e orientamenti*, 25, 276. pont, in *EV*, XX, 1586, 1747, nr. 2360, 2769.

ordinárius határozata által ténylegesen és tartósan közönséges használatba kerülnek (1210. k.).⁶² Az ordinárius ilyen esetekben a későbbi félreértések elkerülése végett jó, ha a szent jelleg elvesztését a felszenteléshez hasonló módon dokumentálja az okok rövid összefoglalásával (51. k.). A felszenteltség elvesztéséről szóló határozatot az egyházmegyei levéltárban meg kell őrizni (486. k., 1208. k.). Ha a szent hely elveszíti is a felszenteltségét, attól még a megáldott vagy felszentelt oltár nem veszíti azt el automatikusan (1238. k. 2. §). A szent helyeken található egyéb megáldott felszereléseket (harang, könyvek, kelyhek stb.) méltó módon biztonságos helyre kell helyezni.⁶³ Templomok esetében a papi szenátus meghallgatása után csak a megyéspüspök, de nem az általános helynök dönthet a templom közönséges, de nem szennyes használatra való átadásáról (1222. k.).⁶⁴ Ha a szent jellegét elveszített templomot vagy kápolnát ismét istentiszteleti célokra akarják használni, akkor a liturgikus előírások szerint ismét meg kell áldani, vagy fel kell szentelni.

Az istentiszteletre szánt és megáldott felszerelések is különleges méltósággal rendelkeznek, így ezeket tisztelettel kell körülvenni. A liturgiára szánt eszközöket tilos profán célokra használni (1171. k.). A klerikusok, különösen is azok, akik hivatalt viselnek – ordinárius, plébános, templomigazgató –, felelősek a megáldott felszerelésekért (kelyhek, monstrancia, kereszt, gyertyák, liturgikus ruhák stb.), hogy azok ne kerüljenek közönséges használatba, és méltó módon őrizték őket.⁶⁵ A hatályos Törvénykönyv a régi Törvénykönyvvel ellentétben⁶⁶ nem beszél az istentiszteletre szánt eszközök szent jellegének elvesztéséről. Így a megáldott felszerelések hasonlóképpen, mint ahogy a szent helyek, elveszítik szent jellegüket, ha tartósan profán használatba kerülnek (ellopják) vagy súlyosan megrongálódnak, és már nem alkalmasak az istentisztelet végzésére. Ezenkívül a szent helyekhez hasonlóan az ordinárius határozata által is elveszíthetik felszenteltségüket (tartósan kiállítási tárggyá válnak egy nem egyházi

⁶² A templom profán használatba adásának aktuális okairól lásd NICHOLAS SCHÖCH: Relegation of Churches to Profane Use (c. 1227, § 2): Reasons and Procedure, *The Jurist* 67 (2007) 485–502.

⁶³ Uo. 502.

⁶⁴ Vö. PAOLO. G. MONTINI: La cessazione degli edifici di culto, *Quaderni di diritto ecclesiale* 13 (2000) 284.

⁶⁵ Vö. 1220. k. Több esetben a megszentelt eszközök és liturgikus ruhák nagy művészi értékkel is bírnak, ami tovább fokozza az említettek felelősségét.

⁶⁶ CIC (1917) 1305. k.

múzeumban).⁶⁷ Aki szent helyeket vagy szent dolgokat megszentelteti, megfelelő büntetéssel büntethető (1376. k.).

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Egyházi Törvénykönyv, követve a II. Vatikáni Zsinat kívánságát (SC 37; 38), visszafogott az áldások területén. Az áldások a Törvénykönyv negyedik könyvében, az Egyház megszentelő küldetéséről szóló részben, a szentségek után találhatóak. Ez azonban jelzi, hogy a visszafogottság mellett az áldások az Egyház olyan feladatához tartoznak, név szerint az Egyház megszentelő küldetéséhez, ami nem pusztán egy eleme az Egyház funkcióinak, hanem lényegi, elhagyhatatlan küldetése. Az áldások, mint szentelmények, a szentségekkel együtt a világ megszentelésére rendeltettek, de ezt a megszentelést a szentségektől eltérő minőségben tesszik. Ezzel tisztában kell lenni a kiszolgáltatóknak, s erre a felvevőket is meg kell tanítani. Ügyelni kell, nehogy az áldásokat egyenértékűnek tekintsék a szentségekkel, vagy azokkal összekeverjék. Ez különösen is igaz a legszentebb Eucharisziával kapcsolatosan. Nagy veszélyt rejt magában az áldozással egy időben osztott áldás a nem katolikusok, a gyermekek vagy olyanok számára, akik valamilyen nem tudnak, vagy nem akarnak a legszentebb Eucharisziához járulni. Ez könnyen vezethet mind az áldás, mind a legszentebb Eucharisztia félreértéséhez.

A régi joghoz képest a hatályos jogban kevesebb a fenntartott áldás. A pápának fenntartott áldást bizonyos esetekben a jog delegálja a püspökök és velük egyenlő elbírálás alá esők számára, de halálveszély estén a teljes búcsúval járó apostoli áldást bármely pap megadhatja. Személyek, helyek, dolgok ünnepélyes felszentelését vagy megszentelését a jog a püspököknek tarja fenn. Jóllehet ezek közül is vannak olyanok, amelyek megadása papok számára delegálható (szüzek, templom, kápolna megáldása stb.). A papok minden pápának és püspöknek fenn nem tartott áldást megadhatnak, míg a diakónusok csak olyan áldásokat, amelyekre a jog kifejezetten felhatalmazza őket (1169. k.). Az 1917-es CIC áldások területén létező privilégiumai (nulliusz apát, prelátus) mára jelentőségüket veszítették. Az áldások területén egyedül a bíborosokra vonatkozóan találunk előjogokat a hatályos jogban, de azt is a Kódexen kívül. Bizonyos áldásokat a laikusok is kiszolgáltathatnak. Ezek közül némelyik a keresztségükből, illetve állapotukból adódik (pl. szülők gyermekeik számára adott áldás),

⁶⁷ Vö. JOHN M. HUELS: Loss of Blessing of Chalices, in Arthur Espelage (ed.): *CLSA Advisory Opinions 1994–2000*, i. m. 321–322.

bizonyos áldásokat azonban az egyházi hatóság megbízásából adnak, ha lelkipásztori kísérettel bízzák meg őket. Manapság azonban a Szentszék egyre erőteljesebben hangsúlyozza, hogy ilyen megbízást csak ott adjanak a laikusoknak, ahol ez valóban szükséges, nehogy a laikusok a saját laikus küldetésüket félreértsék e szolgálat által. Az áldásokat felvevő személyek tekintetében a katolikusokat tekintjük az áldások elsődleges alanyának, bár azt más, a Katolikus Egyházzal teljes közösségben nem lévő keresztények, sőt nem keresztények is felvehetik, de ilyen esetben fontos, hogy higgyenek az áldás küldetésében.

Az áldással vagy felszenteléssel tartós szent használatra szánt helyeket és dolgokat tilos profán célokra használni, de szent jellegüket csak a jogban meghatározott esetekben (a híveket megbotránkoztató súlyos igazságtalan tett, tartós profán használat, romba dőlnek vagy tönkremennek, amit az ordinárius határozattal megerősít) veszítik el. A szent jellegüket elveszített helyeket és tárgyakat akkor lehet ismét liturgikus célra használni, ha a liturgikus előírások szerint ismét felszentelik vagy megáldják őket.